

אָקָדָם

● ידיעון האקדמיה ללשון העברית אדר תשנ"ה

דוד שחר וקצינעה כ"ץ – חברים חדשים באקדמיה ללשון

בבחירות שנערכו באקדמיה ביום שני, 25 בדצמבר 1995, נבחר הessor דוד שחר לחבר באקדמיה, וDIR קצינעה כ"ץ נבחרה לחבריה יועצת.

דוד שחר החל לפרסם את יצירותיו לפני יובל שנים בכתביו עת ובמוספי ספרות. ב-1995 יצא לאור הקובץ הראשון של סיפוריו הקצרים על החלומות. את הרומן הראשון ירע הדבש והזהוב פרסם ב-1959. עשר שנים לאחר מכן, ב-1969, החלה לראות אור סדרת הרומנים של מגילות ירושלים הידועה בשם *היכל הכלים השבוריים*. שחר פרסם יותר משלושים סיפורים קצרים ועסק גם בתרגום ובעריכה. סיפוריו זכו לשבחים רבים ואף זיכרוו בכרפת בפרס ספרות יוקרתי.

DIR קצינעה כ"ץ הייתה מרצה בחוג ללשון העברית באוניברסיטה העברית. היא עוסקת בחקר לשון המשנה ובמסורת הלשון של יהדות המזרח וחיבורה ספרים ומאמרים. פעילותה מתבטאת לא רק בעיסוק במחקר הלשון אלא גם ביצירה, והיא פרסמה שלושה רומנים: *התSTITו של ברטה* (1982), *מעגל הנורה* (1984), נולד בחורף (1991).

מטרופולין – נקבה ייחודית; צורתה הריבים: מטרופולינים.
מוניופולין – זכר ייחיד; מונופול – זכר ייחיד;
צורתה הריבים: מונופולים.

בלעדי
המילה **בלעדי** והנגזרות منها יהיו מותרות בצד **בלבדי**.

ידעוז תואר כיבוד
שתי הדריכים – בידעוז ושלא בידעוז –
מותורות: הגבי כץ / גבי כץ, DIR כץ / DIR כץ,
האלוף לוין / אלוף לוין, האדון כץ /
אדון כץ.

גרעין הצירוף שכרכבו הראשון מצין כמהות (פקטה)
(rob the humans the) להחולת שלא להתרבע בקביעת ההנתם בצירופים מן הסוג הזה. על פי החלטתה הזאת אין האקדמיה קובעת מה עדיף: rob humans הلكוי או rob the humans הלקוי.
צירופים אחרים: רבע התושבים, עשרה היישוב, עיקר החשואה, זוג חוקרים, כלל המונחים.

בימים שני, כי"ז במרחשווון תשנ"ו, 20 בנובמבר 1995, התקנסה מלאכת האקדמיה לישיבה ראשונה בשנת תשנ"ו.

החברים ייבדו בדיקת דומיניה את זכרו של ראש הממשלה המנוח יצחק רבין, ונשיא האקדמיה נשא דברים לזכרו.
הנה החלטות אחוות שהתקבלו בתחום הדקדוק:
היקוד עה"פ גראונית בעtid ובציווי של

בנייה קל
הacademia אינה פוסקת בעניין תנעות Uh"p גראונית בעtid ובציווי של בניין קל. לפי זה אפשר לומר למשל ימוך או ימך, מפק או מפק.

צורתה הנקבה למילים בראשי תיבות (כגון מנכ"לית)
אין כל מנעה דקדוקית לאזר צורת נקבה מראשי תיבות ההגויים ממילה אחת, וכך – לפי רוח העברית – מומלץ להציג את צורת הנקבה בראשי תיבות המציגים אישת.

המין הדזוקי של שמות בסיוות זין
מונייטין – זכר ייחיד.

מילים בשימוש כללי שאושרו במליאה

לנטסעים או לפרטיה של כס.

(באנגלית: coin-holder)
פנורון – תנור קטן לאפייה, לקליטת לחם (toaster-oven) ועוד. (באנגלית: rating)

כף מחרזרת – כף מנוקבת חורים המשנית את המזון המוצק מן הנזול, למשל: מילפונים חמוצים. (באנגלית: draining spoon)

מס' צד' תור – מכשיר המציג על צג אלקטронין את מספר מקובל השירות לפי התור. קיבל אדם בהגיע תורו את השירות המוצע – יוחלף המספר במספר עוקב.

מס' קרי תור – מושם במסדות שקבלת קהל נהוגה בהם, למשל: בקופה חולמים, בעירייה, במשרדי מס הכנסתה. (באנגלית: people-meter)

דידרא – dignity
roller-blades – גלגליות להב

מזרוג – אומדן של שיורו הצופים בטלויזיה בתכנית מסוימת על פי מדגם. המדרוג משמש גם ככלי תקשורת אחרים. (rating)

מד צפיה – מכשיר המחבר למקלט הטלויזיה ואוסף נתוניים על זמן הצפיה של כל אחד מבני הבית.

(people-meter)

מפרט – מתקן שבו מסודרים מטבחות על פי ערכם. בדרך כלל הם מוחזקים בציגורות מתכת או פלסטיק המותאמים בקובוטים לגודל המטבחות. הנהג באוטובוס משותמש במפרט לסייע המטבחות שקיבלו, למתן עודף

מדור העברית החדשה

ובסיפורו "חתן דמים" מאת הוז, שמתוך ארבע מהדורתיו בחנו לعبد את הראונה ואת האחونة. לאחרונה נשלמה הקמתו של המאגר הממוחשב של מנדלי, ובו 72 יצירות ו-1,051,056 תיבות. מאגר זה מכיל את הטקסט המלא של כל יצירה על פי הנוסח המקורי שבדף וכן קונקורדנציה מילונית שלמה. הקונקורדנציה מחולקת לשניים: א) קונקורדנציה הכוללת את הפעלים, את השמות לסוגיהם (שמות העצם, שמות התואר, שמות המספרים וכיו"ב) ואת המילוט לסוגיהם (מילות החיבור, מילות היחס וכיו"ב). יש בה 997,278 מילים בלבד – 11,363 עריכים מילוניים ראשיים; ב) קונקורדנציה של השמות הפרטיים (שמות האנשים, המקומות, החיבורים וכיו"ב). יש בה 37,200 מילים בלבד – 2,654 עריכים. במAGER מנדלי ארבע חטיבות של טקסטים: א) ספרי המדע – 456,864 תיבות; ב) פובליציסטיקה והagiography (מחבר – 86,624 תיבות); תיבות); המשך בעמ' 5

חבריו של יוצר מיווצר הספרות העברית החדש עליינו לבחור חיבור אחד או שניים או שלושה, שמספר התיבות בהם אינו עולה על 50 אלף או על 100 אלף או כיווץ זהה. שלושה יצירויות הוציאו מכלל זה: מנדלי, באליק ועננון. הוחלט ליבד את כל יצירויותיהם של שלושה אלו ולא מבחר מהן. ב. כל מקום שנבחר לעיבוד לצורך המילון, מעבדים את נוסחו המקורי שבדף. פירושה המשעי של החלטה זו הוא שלינו את מקום פרטומו הראשון, דרך ממש, של כל ספרו מסיפורו מנדלי, של כל מאמר ממאמרי אחד-העם ושל כל שיר משיר באליק – לצלמו, להתקין את הטקסט ולהקלידו במחשב. במקרים נידירים בלבד, כשהשבדלים מאוד בין הנוסח המקורי לבין השם הדורתי מהדורותיה של היצירה – ובלבד שהוא אכן רואו בחיה המחבר – אנו עושיםו לעבד שני נוסחים של יצירה אחת. כך נהנו, למשל, בשלושת נוסחים של "האבות והbabim" – הרומן העברי הראשון שכתב מנדלי –

עם תחילת העבודה במדור זה, בשנת תשכ"ט, קבעה מערכת המילון ההיסטורי שני עקרונות אלו: א. שלא כרך עיבוד מקורות ספרותנו העתיקה שליפה מעבדים את כל המקורות, בספרותנו החדשה (למן שנת 1750 – ראשיתה של ההשכלה העברית בברלין) מעבדים מבחן בלבד של מקורות מכל סוג הכתיבה: הספרות התורנית היפה לסוגיה, ספרי המדע, ספרי הגדע, היפת העת והו"ב. ביסודה של החלטה זו ההכרה שאין יכולם – וכך אין צורך – לעבד לצרכינו, מותך השפע האדרי של חומר נדפס, אפילו אוחזו אחד מכל מה שראה את אור הדפוס בדורות האחרנים. הלווא מכות החומר הנדפס בעברית בימינו, במשך שנה אחת, גדרה פי 100 ו יותר מכל מה שנוצר בידינו בכתב יד מכל תקופה התנאים, דרךassel. ב��וקודנציה של ספרות התנאים יש פחות ממיליאן תיבות. פירושה המעשי של החלטה זו הוא שמקל

עיבוד ספרות הקראים

הקראים. בחיבורים אלו יש למעלה מ-550,000 תיבות, ובסקול עובדו בספרות הקראים חיבורים שבמהם כ-620,000 תיבות. בעיבודם של חיבורים אלו עסכו בעיקר עובדים שהכירו את הלשון המשוערת, ובهم אילה לויונטם זיל, ד"ר אהרון מןן, דבורה ברישראל ופרופ' סיימון הופקינס.

לשונים של הקראים, וביחוד של החיבורים המתרוגמים, היא משיערת וחוגונית למדי; אך הלא נקרה עד היום כמעט כלל, ולפיכך יש חשיבות להכללה במפעל המילון. כאשר מכירים את המילון ושים השם הלשון של הספרות הקראית, אפשר ליהות חיבורים קראים נספחים, שמצוים בהם שימוש לשינויים. כך, למשל, החיבור הבלשני "עדת דוברים" קראותו אמן ידועה, אך אפשר לעמוד עלייה גם לפי מציאותם של שימוש לשון אופיניים לקראים, כגון: "אחד האפעים" (המקרים), "הזמן והצרות" (הקרה), "בעל חיים היוכלים" (היכולים), "ימן האليل להיות" (לא יתכן), "וועלישם אלה הרעים הגירימו להם" (גromo), "וימהה היה קאנ כי..." (ראיה). מסר ד"ר ישראל בן-דודו. שימושים דומים מצויים גם בחיבור הדקדוקי "מאור עין" (מהדורות מי זיסלון, מוסקבא) בגראום יבוא עליה, "חווב היוטו", (1990), כגון: "יכשר יבוא עליה", "חווב היוטו", "יכשר היוטו", "למען כי" (מן ש...).

מחיבורים אלו נתרפרסו בדף, אך בפועל המילון עובדו יצירות אלו בשלמותן, כדי לשקוף עד כמה שאפשר את לשונם של

במדור הספרות העתיקה (עד שנת 1050) בפועל המילון ההיסטורי נשלם כמעט לגמרי. עיבוד יצירות בסוג "ספרות הקראים". כל היצירות מסווג זה הוקלדו במחשב, הוגה ונתחנו ניתוח לקסיקולוגי, כך שהחומר כולם מוכן לקונקורדנציה. רק יצירה אחת בסוג זה, פירוש קראי לתהילים (מאן טקסטים ב-110-116), שלא הותקנה מלכתחילה, שכן כתבי-היד שלה מצוי באוסף פירקוביץ בסנט פטרסבורג, והותקנה עכשו לאחר שתצלום כתבי-היד הגיע למכוון לצלומי כתבי-היד העבריים" שlid

בבית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, ירושלים, והיא נמצאת עכשו בשלבי העבודה.

ספרות זו יש בה יצירות מראשית תקופת הקראים (המאה התשיעית-העשרה), כגון של בנימין בן משה אלנהונדי, דניאל אלקומי, סלמוני בן ירוחים, סהיל בן מצליח ועוד. אך הן מכילות רק מקצתו של החומר הקראי, קצר יותר מר-50,000 תיבות; ואילו רובו של החומר

הוא יצירות שנתחברו במאה האחת עשרה (בסוג הקרים הרחיבו את הרישום עד שנת 1100), בעיקר תרגומים מעربית של חיבורים קראיים, כגון תרגום "בראשית רבבה" לישועה בן יהודה, תרגום "ספר הנימיות" ו"מחכימות

פת"י" ליעוסף הרואה אלבציר – כולם של טוביה בן משה; תרגום "ספר המצאות" לליי בן יפת הליי ועוד. אמן רק קטעים קרים

טובייה בן-משה, תרגום "מחכימות פת"י" לישע
הרוואה, כתבי-יד פרי 670, דף 278

המזכירות המדעית

הוועדה למונחי הזואולוגיה

הוועדה למונחי הזואולוגיה היא פרי שיתוף פעולה בין החברה ליאוֹאַולוּגִיה בישראל לבין האקדמיה לשון. הוועדה הchallenge להפעול בשנות החמישים וגבישה רשימות של שמות בעלי חיים. בסדרת שמות בעלי החיים של ארכ' ישראל אישרו רשימות מונחים אחדות: מחלקות היונקים (תשכ"ג), מחלקות הזוחלים ומחלקות הדוחים (תשכ"ג-תשכ"ד), מחלקות העופות (תשכ"ד). כמו כן אישרו רשימות דגמי המים המתוקים (תשלי"ט) ורשימת בעלי חיים מן הנכר (תשמ"ה). בשנת 1989 חללה הוועדה לפועל, עתה שבת האקדמיה וכוננה את הוועדה.

הוועדה הchallenge את עבודתה המוחודשת בדיזיין בשמות דגמי הים (הם התיכון וים סוף), והם יתוספו לרשימת דגי המים המתוקים. אנשי המקצוע בוועדה עוסקים בנושאים שונים בתחום הזואולוגיה, ובכל נושא הוועדה נעזרת במומחים מיוחדים.

חברי הוועדה: הא' חנן דימנטמן, יוסף הלר, יהודה ורנו, דב פור (ייר'), ומטעם האקדמיה: הא' יעקב זוסמן, דוד טלשריר, יהודה רצabi. מזכירת הוועדה: עינת גונן.

مפרסומי האקדמיה

מילון למונחי הבנקאות ושוק ההון פרק ראשון

בימים אלו הוציאה האקדמיה לאור את המילון למונחי הבנקאות ושוק ההון - פרק ראשון. זמן רב הרגש הצורך במונחים אחד ועקב בתחום זה, שאיננו עוד נחלטם של בנאים ואנשי פיננסים בלבד. ואכן הביקוש למלון גדול, וכבר הופצו מאות עותקים. הוועדה בראשותו של מר דודען להב, יורם בנק דיסקונט, ממשיכה בפעולתה, ומתרתה להוציא מילון מקיף בתחום החשוב הזה.

הרצאות חדשות במכון מז"א

تسمונת 'האומה הלומדת את לשונה' – או לפחות האומה הצריכה ללמוד את לשונה – לא פסה למורי, ועודין יש מקום לניסיון זהirl לכון ולהדריך. האקדמיה איננה נחצת לחדר. לדוגמה, במקרים שיש מונח בין-לאומי של משפט תבחר האקדמיה לעתים קרובות להוותיו בלועז; הרי בכל לשון יש מילים שנחבות בין-לאומיות ואין מתרגמים אותן. אולם ראוי שלא להניא מונח בלועז, אם נתקיים בו אפילו אחד מן הדברים האלה: קלילות המונח בשפה העברית לא תהא קלה בשל קשיים בהגייה; הוא דומה למילה עברית שמשמעותה אחר; המונח חסר את הגמישות המתחייבת לייצרת פעלים, תארים וכו'.

בתחומי מינוח אחידים הוצרך בפסקה של האקדמיה בולט במיוחד:

א. במינוח המקצוע – האקדמיה נדרשת להתערב במקום שיש צורך בשימוש במינוח אחיד או במקום שבו הלשון אינה אלא אנגלית במילום עבריות.
ב. במינוח שימוש הכללי – לא אחת מתברר שיש צורך "לבער קוצחים מן הכרם", והاקדמיה נדרשת לקבוע מונחים כלליים לשימוש בחיי היום יום).

בחודש טבת נשאה הגבי רות אלמגור-דרמן, יוועצת הלשון בקול ישראל, את הרצאה "רצווי ומכוון בשילוש הפרסומת". בהרצאה סקרה הגבי אלמגור-דרמן את מדיניות ייעוץ הלשון בפרסומות המשודרות ועמדת על העקרונות המנחים את תיקוני הלשון: יש עקרונות קבועים בתקנת לשון הפרסומת, אבל יש גם שינויים ברוח הזמן. בתיקון הפרסומות מבחינים בין קריינות צרופה, שבה ההקפדה רבה, לבין קטעה שירה, שבהם חירות הלשון רבה יותר. בענייני ניסוח, יש שגמות התקין היא הפחתת השכיחות של מבנה לא מומלץ. משפט כגון "הספר נכתב ע"י טובי המומחים", עדיף לנசחו ניסוח פעיל בili עיל ידי: "את הספר כתבו טובי המומחים".

אולם אם התקין זהה מסרבן מאד את המשפט או פוגע במשמעות המשפט, נניח משפטי בניסוחו המקורי. בדרך זו מפיקחים ככל האפשר את המשפטים בתוכנות הלארצוויה.

במורפולוגיה ההקפדה רובה ביותר. קביעות האקדמיה לשון שמורות בקפדנות, והויתורים לשון הדיבור נדירים מאוד. בתחום המילון – העיקרון המנחה הוא שכל אמת שיש מילה עברית להביע את הכוונה, בין שהיא בלשון המקורות בין שהיא חדש של האקדמיה, תשמש המילה הזאת בפרסומת. לעתים המשך בעמ' 5

מכון מז"א החל עורך הרצאות חדשות על תחיתת הדיון העברי. סדרת הרצאות נפתחה בחודש מרחשון עם הרצאתו של פרופ' משה בר-אשר על חירותה המילימית בזעם הלשון ובאקדמיה. בהרצאה סקר פרופ' בר-אשר את שני העקרונות המרכזיים בעבודת המינוח בוועד הלשון ובאקדמיה שהעלן חפרי ועד הלשון:

א. עקרון השאייה מבפנים: שימוש במילים מן המקורות או במילים מחודשות משורשים קיימים.

דרך זו היא הדרך המרכזית בעבודת המינוח של שני המוסדות וגם במציאות החיה, ואפשר להציג בה על נטיות אחדות: היצירה הקדמנית – בניית מילים על פי שרש ומשקל, כגון מנגץ (ג'ה-ץ במסקל מקטל), אגד (אג'ג במסקל קטל); יצירת מילים על פי הדגם של בסיס + צורה, דוגמת מרכובית (מרבול + זית), משיבון (משיב + זן) –

חדשונים רבים מתחדשים בדרך זו שתרחבה בתקופה החדשה. פעילים רבים אחרים הם פעילים גורי שם, דוגמת מחר, מREP, שרובם כוללים בני ארבעה עיצורי שורש.

ב. עקרון השאייה מן החוץ: שאלה משפטות אחיות (הארמית והערבית) או יצירת "יש מאן": בראית שורשים חדשים או "סחיתת" שורשים ממילאים שמצוין בלשנות אירופית. השאלה משפטות זוות היא בדרך כלל תולדה של מגע תרבותי בין לשונות, ואין תמה אפוא שהלן של התרבות הספרותית ושל הארכאית ביצירה הלשונית העברית בעת החדשיה איננו רב. לעומת זאת, המגע עם לשונות אירופיה יצר אפיק שאיבה מתמיד, ומונחים לועזיים רבים הוכנסו למילונים המקצועיים.

שורשים מלאכותיים שאין כל בסיס ליצירתם לא בא לו עולם. היצירה בדרך של "יש מאן" מועטה, והיא מتبטא ביצירה על דרך האונומטופאה, כגון הפעלים רשות, המהמות וגוזרים, ובאזורת שורשים עבריים ממילאים לועזיות, דוגמת הפנט, תלפן וכד' (בין

שרואים בהם בראית "יש" עברי מי"ש" ובין שרואים בהם בראית "יש" עברי מ"יש" לאשמי).

יצירה חדשה של ממש יש לראות בנותרונים למיניהם שהעמידו שורשים לא מעטים, דוגמת תנ"ץ (תפיסה תנ"כית), צה"ל (נווה צה"ל) וכמוון גם דו"ח (שנגור ממנו הפועל לדוחה).

מר ארי אברנ סקר בהרצאתו בחודש כסלו את מדיניות חידושי הלשון באקדמיה: במציאות בארץ היום, שבה השפה העברית שוגרה בפי כל, אין פלא שאין לאקדמיה מונופולין על חידושים מילים. סופרים, עיתונאים וסטודנטים דוברי עברית עוסקים ביל הרף בחידושים לשון לפי צורכיהם. אולם

פוק חזי מאי נמא דבר מאת פרופ' יוסף יהלום

בתלמוד הרוישלמי (ברכות) נפסקה הלכה הנוגעת למבטא הלועי של החיה ושל העי. חכמים, שנלחמו במבטא שאינו מבחין בין חיית לה"א ובין עיין לאל"ף, פסקו שאין מעבירים לפניו התיבה ילא חיפין ולא בשנין ולא טבעונין (אנשים שאינם מעריהם מיעוננות ואשר אינם מסוגלים לבטא את עיצורי הלע החשימיים) מפני שהם עושים חייתן הותין ועיין איני. מדובר כמובן בייחודים מחיפה, מבית שאן ומtbodyן שהמבטא שבפיהם מנון; את השומרונים אין צורך להזכיר כלל. מתברר שמדובר מרכזים עירוניים כאלו העמידו מתוכם בעלי תפילה ופייטנים מפורסמים. בפייטיהם חרזו בלא בחנה כלל ה"א בחיה וחיה בה"א. כך, מכ מקום, עולה חתימת התלמוד הירושלמי. מן כתבו לאחר חתימת המדיוקט על פי מבטא העברית שרוחה בפיים של יהודי ארץ ישראל בתקופת שלפני הקיבוש העברי.

חריות אָוּל / גַּמְל // בָּחָל / מְלָח הייתה נשכחת בודאי חריזה מדויקת על פי מבטא העברית של הקליר: // geHEL / heHEL / meHEL / boHEL / EYS. החריזה הקלירית מדגימה היטב הנו EYS-zr. השם חזרה מושבם של מטרים אחדים מהבדל קיים ועומד. ושלה היא אם שכתב ליום הביבורים ("שושן עמק") הפיטר מבקש שבזכות היישבה באוהל ולימוד התורה של יעקב אבינו, שኒצח את המלך השולט באש, יינצל המון לצאצאי, בשעה שהוא עומד ומבקש מחילה על חטאיו. הפיטר נמסר כאן על ידי קטע גניזה שנשתמר בספריית סלי אוק (מספר 17, 2) אשר בברמנגהם:

הִצְּבָרְ שִׁבְתָּא אָוּל
הַמְּאָפָק לְשָׁר בְּגַנְחָל
סְפָאָלָה שָׁאָנוֹ מְבָהָל
סְפָאָגִים לְהַרְטוֹת מְחָל

התפתחויות בלשון שקבעו להן בשעתן שביתה בפיים של מושורדים ושותפי חיים - שלאלה גדולה היא עד כמה רשאים אלו לעמוד בדרכן.

תכליה וסוף). האם פְּתַח באנגליה אל פְּתַל או שמא פְּתַל על פִּי חַח, פְּתַד ועוד. אבל גם ניקודי פתח עד כמה חד-משמעותם? חוץ מתייבת לְחָם, מילים דומות שבחן חיית מצעית - מונדות בפתח. על פי כוחה של

החיית הלועית לקיים את תנועת הפתח הנמוכה, גם הוחלט לא מכבר בוועדת הדקדוק של האקדמיה שהמוני תהל ניקודו יהיה פתח

פתח: פְּתַח. המונח נקבע במילון הכימיה האורוגנית ובמילון למונחי המיקרוביולוגיה, וכך יש לומר גם בסבא. ואולם, זו דרך המהלך של הלשון העברית - שתאה נשמעת במערכת התנועות שלה ובतוצרתה למבטא המופטי שהמסורתים בטיריה דאגו לפני אלפי שנה לשמר בעורת מערכת הניקוד; עם זאת, צריך

לזכור שגם הנקדנים פעלו בתוך מציאות מורכבת. ומעשה שטו, דוקא מילה יוסי-יומית כל כך כמו לחם נהגי לפיה ניקודו המסור של המקרא בסגול, וככובן גם בפיינו. אמן במבטא המסורתி של בני תימן שאינו מכיר את תנועת הסגול, גם לחם מटבאים כמו לחץ, חז, נתח. מכל מקום במבטא העברית האחרים ההבדל קיים ועומד. ושלה היא אם לא היו מיילים נספנות דוגמת לחם שנתקיימו בדגנים זהה בבני התרבות העממיים, ותיבת לחם במבטא המופטי המסור צריכה לשמש להם לפה.

מעמדו של עיצורי הלוע לא תמיד היה ניתן כל כך בארץ ישראל. בכרך קבוצות שקיימו מבטא פחות שמנני ניתן לשמע עד ימינו אחד (אבל גם tet, וככובן גם tem). זה מבטאים המסור של השומרונים לשמות נחל,

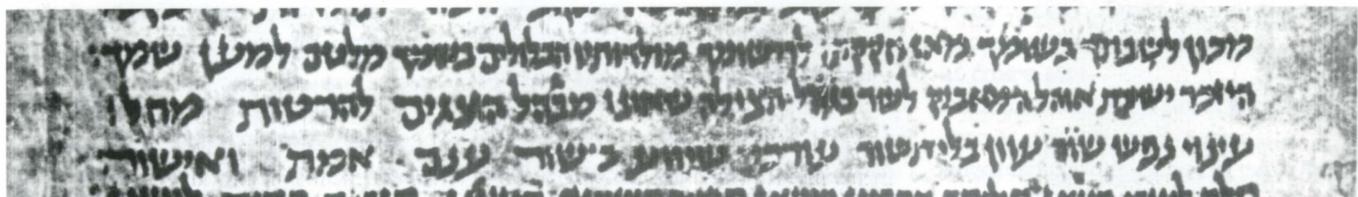
תחת ולהם. קבוצה זו שמרה על רצף של ישיבה בארץ ישראל, וגם כאשר החלה השפעתו של המבטא הלועי העמוק של החיה העברית, כבר הייתה הגייה המילוי נחל ותחת מגובשת במסורותם ולא נשנתה עוד. גם הניקוד העליון של בני ארץ ישראל, שנתקיים בכתב יד עתיקים מעל האותיות, מש夸 מבטא שאינו מגלת התחשבות בלועית החיה"ת אף בסופי תיבות. כאן רגיל ביותר הניקוד זבח, פשח, פתח.

פיטוי ארץ ישראל הקדומים נכתבו באמצעות האלף הראשו לספרה בקירוב. העדויות הקדומות ביותר שבידינו ליצירה הזאת הן מסוף האלף. החומר מוקטן ומורסק ונשמר בגיןוזת קהיר.

בעת האחורונה עסקתי באיסוף קטעי הפיטויים הקדומים המנוקדים ניקוד ארץ ישראלי ובתיאורים (קמבריג', בדפורס). גווילים עתיקים אלו, יש בהם כוח להאריך באור ישן-חדש תופעות לשון בימיינו.

המאמר: "צא וראה כיצד העם נהוג בא הדגיש שלעתים יש להתחשב בנוהג הרווח יותר מבפלול חכמים ובהיקשים של בית המדרש. בחיל השרין נפוץ השם פְּתַל חלק הפנימי שבפגז (AMILON צה"ל), הוא החלק הגורם את פועלות הפיצוץ והחצנה של החומר ההודף את מטען הנפח העיקרי. השינויים מדברים גם על הפעולה עצמה בעל פועל תיחול, והפועל המשמש בפיים הוא תיחול. אבותינו, דוברי הלשון בימי הבית השני, לא היו זוקרים כנראה לפועל זה, ועם זאת גם הם חידשו את צורת התחילת תחת פְּתַל, אשר שימשה בתקופת המקרא, וגוררו כאן גזירה משנית ממש העצם פְּתַל". מזדקדים, שתורת הלשון העברית בדורותיהם, התנדדו להרחבתם של שורשים באמצעות תחיליות. הם ראו בהרשעה של אותיות השימוש פועלה בלתי תקינה בלשון. אבל כבר הרמב"ם יצא להגנתו של השימוש החי בפי הדוברים הטבעיים של הלשון בארץ ישראל, מפני שאם הם אמרו "תרם תרומה" תחת "הרמים תרומה" המקראי, הנה זו בלבד ראייה שהדבר אפשרי ומתותר. גם המשוררים העבריים שפלו בארץ ישראל

לאחר שנפסקה בה הדיבור החי עדין היו קשובים לדפק החיים הטבעי של הלשון העברית. בראש השנה הם זכו ואת רחל אלמנה העקרה, אשר נדקה וננטקרה בראשונה, אבל לבסוף הייתה להראתה לארץ פינה: "בתחול נוכרה... בתכל בוכרה" ("את חיל יום פקודה" לאלאזר ביר קליר). המשורר העמיד אכן סימטריה מושלמת, אבל אכן, כיצד נבטאת תחל זה המזוזה בתצורתו ובמשמעותו אל היפוכו: פְּתַל (מלשון

רומינגן, סלי אוק, מיטוון 17

ג) הרומנים (369,593 תיבות);

ד) הספרים הקצרים (137,975 תיבות).

מערכת המילון היסטורי החלה להcin מילון
ליצירות מדלי על יסוד המאגר המוחש.

צוות העובדים המדעיים של מדור העברית
החדש ובראשו פרופ' רואן מירקין,

בסיום של אנשי מדור המחשב, עוסקים
במלאכה זו.

להלן פירורים אחדים משלוחנה של מערכת
מילון מדלי.

חולאני (1896) ← חולני (1909)

"בעמק הכא", הרומן הגדול של מדלי,
נתרנס תחילת פרקים פרקים בירוחן

"השלח" שערכיתו של אשר גינצברג הוא
אחד-העם החל מן הכרך הראשון משנת 1896.

ברומן זה כתבה שלוש פעמים המילה חולני
בכתב חולאני: "יהודים בעלי כורה

וחולאנים"; "העלובה הזה חולאנית הייתה";
וזכר את פניו הולאני והצנומים".

"בעמק הכא" חזר ונdfs בכרך הראשון של
"ההדרות הוביל" של מדלי בשנת 1909. בשתי
המודאות הראשונות נתקדים הכתב באלו":
ואילו בשלישית השמטה אותן אלו": "פנוי
החולאנים".

בכרך הרביעי של מהדורות "דבר" משנת
תרצ"ד הושמטה אותן אלו" בשלוות
המקומות, ומאהר שמהדרה זו והבות
בקבוצתיה שימושו את בעלי המילונים.
шибימיין, הכתב חולאני אין לו זכר במיילונים.

ייתכן שכטיב זהמושפע מן המילה חולאת
בhorאת 'מחלה, חולוי. מילה זו נמצאת 34

פעמים במאגר השו"ת של אוניברסיטת
בר-אילן, והוא מתועדת פעם אחת גם ביצירות
מדלי: "חוולאת זו כשבה באקראי במקומו"
לא בא אלא לעשורים או לקבינטים מופלגים".
1909 "ספר הקבננים".

כמו כן ניתן שכטיב חולאניםמושפע מן
הצורה ק(א)לאנים הנמצאת במדרש תנומה,

כפי שمعد עליה מדלי בספרו "תולדות
הطب" (חלק ג "הזהולים", תל-ג/1872, עמ' 217):

"תורת אשר בין הזהולים אך מעטים
המה המשמעים קול, הנה ריעו מרובי

הצפרדעים... ויתנו בקהלם קול עז". ובהערה
שבתחרת העמוד המחבר מעיר: "ובבדז'ול"

[זובדרכי רבתינו ז'ל] נקראו הצפרדעים
קולניים בגל צעקתם, ואמרו (מדרש

תנומה, פרשה בא) קלאנים אל צפרדעים".

עצי גפרית (1895) ← גפרורין (1900)

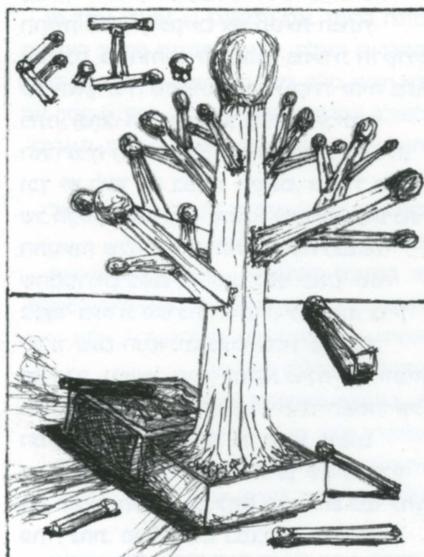
הסיפור "בישיבה של מטה" נdfs לראשונה
בשנת 1895 ב"لوح אחיאסף". כתוב בו: "זובען

זהה, שהמקבים מרובים והקבנינים

שולוי הקדרה הניה פתקא קטנה לאמר...
והרב הניח ג'יך פתקא קטנה על שלו
הקדירה כתוב בה לאמור... ויען כי בסה אotta
במרקחת לא ראה אותה הש"ר" (עמ' 11).

קייטוף (1896) ← טירוף (1911)

מנדי משמש ארבע פעמים בсрורות מקטפת
ומקטפות בהוראת קייטוף הבץ ולייטו,/
בגון: "וואיא לשא מגלאט ומקטפה וועשה
לביבות" (1896) "מעסות בניימין"; "בתיה
נחתומים עומדים מתוקנים לאפיקת מצות:
מודדי הק mach, מנשי הימים, הלשות,
המקטפות העיסה והמרדוות..." (1910)
בימיים ההם — תן דעתך לידעו הכלול
"המקטפת העיסה". שימושו של מדלי,
שמקורו בלשון חכמים, מתועד במילון
אבנ-שושן. לא כן שימושו בשם הפולוה
קייטוף. במיילון אבן-שושן מובה הארץ
ב. קטוף בהוראה זו, והמובאות מן היירושלמי
ומן הפייטו בלבד. ואולם גם מדלי משתמש
בהוראה זו: "לכבדני היום בliest עיסה
וקטוף גריסין בביבים" (1896) "מעסות
בניימין"). שימוש זה של מדלי אינו ידוע
לבעלי המילונים, משום שבמהדורות
המאוחרות של 1911 וככל הולכו
בקבוצתיה החליף מדלי את המילה קייטוף
במילה טירוף: "לכבדני היום בliest עיסה
וטירוף גריסין בביבים". מיילון אבן-שושן
מביא את הגרסה המאוחרת של מדלי.

הפטקה חזה (1868) ← הפטקה חזת (1912)

המילה פתקה היא צורתה העברית של המילה
הארמית (מקור יווני פג'י) פתקא, המשמשת
בתלמוד הבבלי בלשון זכר, בגון: "נפל פיטקה
מרקיעתה". אצל מדלי מתגלת המ עברן על דרכ
השימוש על דרך הארמית אל השימוש על דרכ
העברית. בסיפורו העברי הראשון "האבות
והבנינים", שנוסחו המלא ראה או לאשונה
בשנת 1868, כתוב: "- לוי, אמר הצעבי, הנה
את הפטקה חזת בסדורי למשמרת ... ותן
אותו שמה... לוי לך את הפטקה וישמו
bsdorit-petlah dold" (עמ' 69).

הידיoud שבסמלת הפטקה מעיד שמנדי ראה
בה כבר מילה עברית, אבל שימושה בלשון
זוכר עדין הוא על דרך הארמית. בנספח
המאוחר של "האבות והבנינים" משנת 1912
ニיסח מדלי את הקטע הזה כך: "הנה את
הפטקה חזת בסדורי למשמרת... ותן אותה
שםה" (עמ' 286).

מנדי לא היה הראשון שהשתמש במילה
פטקה בלשון נקבה. קודם לו, למשל, הסופר
מייכאל לי ורודייניסו-רומוקן, שכטב בספרו
"סיפורי צדיקים" (1864): "נפל הפטקה
מצחתו לתוך הכור מלח וצלה בהמלח" (עמ'
12), וכן בספרו "שבחוי הרב" (1864): "ועל

סיכון מז"א המשך עמ' 3

תכליית התקון היא למניעת החכה של ביתוי
או של מבנה כלשהו המעוין היבט במרקומות
הלשון, אף אם אין שיישוש בנוסח המקורי. לכן
ישמעו בפרשיותם לרוב: "בל' סוכר", "בל'
ריבית", "בל' הגרלה", "במקומות לללא...". ואשר
לשונו העגה — יש לה מקום בפרשיות
המשמעות, אךnelly להימנע ממנו כשאין
היא הולמת את סגנון הפרשנות כולה.

הנה רשימת הרצאות המתוכנות לחודשים
ה הקרובים:

גב' שולמית הרבן: Independence, אם
תרצ'יז, באדר תשנ"ו, 27, בפברואר 1996.
גב' ברכה פישל: "למדני דבר בדרכי הלשון"
— מה אפשר ללמוד על לשונו של סופר
мотיקוני של בלשון, י"ב באדר תשנ"ו,
3 במרץ 1996.

פרופ' יי' אבישור: השפעת העברית על הלשון
העברית ועל ספרותה, יי' בניסן תשנ"ו,
26 במרץ 1996.

הרצאות יי' יערכו במקון מז"א, ברוחם המלך
ג'ורג' 16, ירושלים, בשעה 8 בערב.
המעוניינים להשתתף מותבקשים לאשר את
השתתפותם בתלפון: 02-252497.

בטקס הענקת פרס נובל לשלום לשנה ש עברה בחרו יצחק רבין, ראש הממשלה, ושמעון פרס, שר החוץ, לנואם בשפה האנגלית. באקדם מספר 6 דיווחנו על פניטו של נשיא האקדמיה אליהם בעקבות נסיאת הנומינום באנגלית ועל מכתבו התשובה שלחו לו. עם הירצחו של ראש ממשלה ישראלי יצחק רבין אנו מבאים את מכתבו המלאו.

ראש הממשלה
ה'ראשון, ד' במרץ 1995
סימוכין: ק-127-075-6

פרופ' משה בר-אשר

למשה, שלום רב,

קיבלתי וקרأتي מכתבך אליו מיום 19.12.94.

ענין הנאום בעברית נשלט ונברח חדיעה שזו האדמות להעביר מסר למאות מיליוןים בשפותם. מכל מקום, אין ספק בדבר קידומתה של השפה העברית על פני כל שפה אחרת.

ואולי טעיתני? אולי.

אקווה לתקן בהזדמנות הקרובה, אם תיקחה על דרכך.

תודה על הערותך.

ישען לך,
ישראל בר-אשר